

การออกแบบพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ร่วมสมัยด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนฐานทุน ทรัพยากร วัฒนธรรมของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น The Designing and Developing Contemporary Mad Mee Silk by The Creative Economy Concept with The Resource and Cultural Capitals of Chonnabot District, Khon Kaen Province

วาริน บุญญาพุทธิพงศ์*
Warin Boonyaputthipong*

Received: March 29, 2023

Revised: August 10, 2023

Accepted: September 4, 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ในรูปแบบร่วมสมัยโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนฐานทุน ทรัพยากร วัฒนธรรมของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยนี้ประกอบด้วยช่างฝีมือทอผ้าและกลุ่มผู้ประกอบการชุมชนทอผ้าไหมมัดหมี่ในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น 5 กลุ่ม เป็นผู้ประกอบการชุมชนที่อยู่ในระดับกำลังพัฒนา วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ เรียงเรียงและวิเคราะห์ข้อมูล และการออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้ผลการออกแบบพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ร่วมสมัยของกลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่มผู้ประกอบการชุมชน กลุ่มละ 4 ลวดลาย นำมาคัดเลือกทอผ้า 2 ลวดลาย การออกแบบ ได้ดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นการนำภูมิปัญญาการทอผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิมในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษ มาใช้ร่วมกับความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลายมัดหมี่ลายใหม่ที่มีที่มาของแนวคิดจากการศึกษาทุนทรัพยากรและวัฒนธรรมของแต่ละหมู่บ้าน จากผลการศึกษาได้คัดเลือกสิ่งที่น่าสนใจมาใช้เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติคือ ต้นไม้ ดอกไม้ และลักษณะภูมิประเทศ สถาปัตยกรรมที่พบในหมู่บ้านนั้นๆ มีการผสมผสานทุนวัฒนธรรมด้านลวดลายโบราณ หรือลวดลายที่ประยุกต์จากลายดั้งเดิม

Abstract

The research was aimed at designing and developing contemporary Mad Mee silk by the creative economy concept with the resource and cultural capitals of Chonnabot District, Khon Kaen Province. This research was conducted as an action research study, and the target group comprised 5 silk weavers and Mad Mee silk entrepreneur groups in Chonnabot District, Khon Kaen provinces,

* อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาวิชาการออกแบบ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น 40002 ประเทศไทย

* Lecturer, faculty of Architecture, Division of Design, Khon Kaen University, Khon Kaen, 40002, Thailand
Corresponding author Email: warjun@kku.ac.th

who were under the developing entrepreneurial stage. The methodology applied was compilation of documentary and field data by interviewing, and by categorizing, analyzing the data and designing products. The research outcomes comprise the design and development of contemporary Mad Mee silk of 5 target groups of community entrepreneurs in Chonnabot District, Khon Kaen province. Four patterns of Mad Mee silk were obtained from each of the five groups. Two patterns were selected for weaving. The design followed the concept of creative economy and the application of traditional Mad Mee local wisdom of Chonnabot District. This is the cultural capital assimilated since the ancestors. The designed patterns were integrated with the creativity in designing new Mad Mee patterns from the concept obtained from the study of resource and cultural capitals of each village. From the results of the study, the items for design inspiration, i.e., certain natural resources, were selected, namely, trees, flowers, topography, and architecture found in each village. The archaeological patterns or the patterns modified from the traditional patterns were integrated.

คำสำคัญ: ผ้าไหมมัดหมี่ การออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทุนวัฒนธรรม

Keywords: Mad Mee silk, Contemporary textile design, Creative economy, Cultural capitals

บทนำ

จังหวัดขอนแก่นเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่สำคัญที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกลุ่มผู้ผลิตในภูมิภาคเน้นการผลิตผ้าไหมเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ให้กับวิสาหกิจชุมชน อำเภอชนบทเป็นอำเภอที่มีชื่อเสียงที่สุดในการผลิตผ้าไหม มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในความประณีต งดงามและมีการสืบทอดมายาวนานจากบรรพบุรุษ เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมมัดหมี่ที่สำคัญของประเทศ การทอผ้าของอำเภอชนบทน่าจะมีความไม่ต่ำกว่า 100 ปี หรืออาจจะมีความดั้งเดิมตั้งแต่เริ่มตั้งเมืองชนบท คือ ประมาณ 200 กว่าปีที่แล้ว (กรมหม่อนไหม, ม.ป.ป.) จากคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมและสามารถสร้างสรรค์ส่งต่อผลงานหัตถกรรมมัดหมี่ เชื่อมโยงอย่างผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของผู้คนในจังหวัดในหลากหลายมิติ ทั้งเชิงสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ทำให้จังหวัดขอนแก่นได้รับการรับรองการขึ้นทะเบียนเป็น “เมืองหัตถกรรมโลกแห่งผ้าไหมมัดหมี่” เมื่อ 4 ธันวาคม 2561 ในงานประชุม World Ikat Textiles Symposium 2018 (WITS 2018) โดยสภาหัตถกรรมโลก (สำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์, 2561). รัฐบาลไทยได้มีนโยบายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนซึ่งรวมถึงหัตถกรรมผ้าไหมมัดหมี่ ได้แก่ แผนกลยุทธ์การพัฒนาประเทศไทยโดยใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้เริ่มนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทยในปี พ.ศ.2552 และบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ซึ่งเน้นความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเป็นองค์ประกอบหลักที่จะทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความยั่งยืน และนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนโดยการผลิตหรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นๆ และสามารถจำหน่ายได้ในตลาดภายในและต่างประเทศ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2559) จึงทำให้เกิดการพัฒนากลุ่มผู้ประกอบการชุมชนทอผ้าไหมซึ่งรวมถึงผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดขอนแก่นจำนวนมาก และสร้างรายได้ให้กับประเทศมหาศาล อำเภอชนบทเป็นอำเภอที่มียอดจำหน่ายผ้าไหมรายเดือนประจำปีงบประมาณ 2562 มากที่สุดของจังหวัดขอนแก่นคือ

1,066,742,650 บาท ซึ่งแสดงถึงศักยภาพของพื้นที่สัมพันธ์กับจำนวนกลุ่มผู้ประกอบการในอำเภอซึ่งมีจำนวนมาก และความมีทักษะฝีมือและความสามารถในการผลิต อย่างไรก็ตามในจำนวนกลุ่มผู้ประกอบการผ้าไหมทั้งหมดนั้นประกอบด้วยกลุ่มที่มีศักยภาพแตกต่างกัน ซึ่งกรมพัฒนาชุมชนได้ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีการแบ่งการส่งเสริมและพัฒนาโดยคำนึงถึงประเภทผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย และศักยภาพความสามารถการแข่งขันที่แตกต่างกันเป็นสำคัญ โดยมีการกำหนดแนวทางกลยุทธ์การพัฒนาที่มีความชัดเจนเฉพาะกลุ่ม (Segmentation) จำแนกได้ 4 กลุ่ม ประกอบด้วย - กลุ่ม A ดาวเด่นสู่สากล : สินค้ามีคุณภาพราคาสูงและผลิตได้ปริมาณมาก - กลุ่ม B อนุรักษ์สร้างคุณค่าในกลุ่มลูกค้าเฉพาะ : สินค้ามีคุณภาพราคาสูงและผลิตในปริมาณน้อย เพื่อตอบสนองลูกค้าเฉพาะราย - กลุ่ม C พัฒนาเข้าสู่ตลาดการแข่งขัน : สินค้ามีคุณภาพ/ราคาต่ำและผลิตได้ปริมาณมาก - กลุ่ม D ปรับตัวเข้าสู่ห่วงโซ่อุปทานการผลิต : สินค้ามีคุณภาพ/ราคาต่ำและผลิตได้ปริมาณน้อย (กรมพัฒนาชุมชน, 2558) จากข้อมูลของพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น (2562) จำนวนผู้ประกอบการชุมชน (OTOP) ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกายในอำเภอชนบททั้งหมด 136 กลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผ้าไหมมัดหมี่ พบว่ามีกลุ่ม A และ B เพียง 14 กลุ่ม นอกนั้นเป็นกลุ่ม C และ D ที่ต้องการการพัฒนาอย่างมาก กรมพัฒนาชุมชน (2558) ได้กล่าวถึงผลการพัฒนาที่ผ่านมายังคงมีปัญหา คือ สินค้า OTOP ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย ส่งผลให้ สินค้าขาดความน่าสนใจ สินค้าจำนวนมากขาดเอกลักษณ์

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวจึงเกิดแนวความคิดในการจัดทำโครงการวิจัยนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ในรูปแบบร่วมสมัยโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนฐานทุน ทรัพยากร วัฒนธรรมของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น โดยสร้างสรรค์ให้เกิดรูปแบบผ้าและลวดลายใหม่ที่มีเอกลักษณ์ของกลุ่มมีความร่วมสมัย เป็นการพัฒนาเพิ่มมูลค่าผ้าและผลิตภัณฑ์ไหมมัดหมี่ ขยายกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด แก้ไขปัญหาข้างต้น และเป็นแนวทางให้ชุมชนเรียนรู้การออกแบบผ้ามัดหมี่เพื่อต่อยอดต่อไป โดยเลือกพัฒนากลุ่มผู้ประกอบการชุมชนที่มีศักยภาพเทียบเท่าระดับ C ของแนวทางกลยุทธ์การพัฒนาของกรมพัฒนาชุมชน ซึ่งต้องการการพัฒนาเข้าสู่ตลาดการแข่งขัน ให้สามารถเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น สร้างนวัตกรรมชุมชน ยกกระดับรายได้ให้กับชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผ้าไหมมัดหมี่ร่วมสมัย หมายถึง การออกแบบพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ที่มีการประยุกต์จากรูปแบบดั้งเดิมหรือผสมผสานรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ โดยครอบคลุมถึง ลวดลาย สี วัสดุ วิธีการทอ โครงสร้างการทอ และโครงสร้างลายผ้า

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ หมายถึง แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่นำแรงบันดาลใจ ความคิดสร้างสรรค์ องค์ความรู้ศิลปวัฒนธรรม และค่านิยมที่สั่งสมมาของงานหัตถกรรมผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น มาพัฒนาต่อยอดสร้างความแตกต่าง แปลกใหม่ เพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า

วัตถุประสงค์

เพื่อออกแบบพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ในรูปแบบร่วมสมัยโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนฐานทุน ทรัพยากร วัฒนธรรมของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น

วิธีการดำเนินงานวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

การออกแบบพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ร่วมสมัยของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ทำการเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ เป็นผู้ประกอบการชุมชนในพื้นที่โดยมีเกณฑ์ดังนี้ 1.อยู่ในระดับกำลังพัฒนา มีศักยภาพประมาณระดับ C ของแนวทาง กลยุทธ์การพัฒนาของกรมพัฒนาชุมชน คือเป็นกลุ่มที่ผลิตสินค้ามีคุณภาพและราคาต่ำและผลิตได้ปริมาณมาก ซึ่งต้องการการพัฒนาเข้าสู่ตลาดการแข่งขัน 2. มีความเข้มแข็งและมีมือปานกลาง มีความพร้อมและต้องการพัฒนา เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น สร้างนวัตกรรมชุมชนในด้านลวดลายผ้าไหมมัดหมี่รูปแบบใหม่ เพื่อยกระดับ รายได้ให้กับชุมชน โดยได้รับคำแนะนำการคัดเลือกกลุ่มจากนักวิชาการพัฒนาชุมชน อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น คุณหญิงประภา สีเขียว ได้กลุ่มผู้ประกอบการ 5 กลุ่มได้แก่ 1) กลุ่มวิสาหกิจทอผ้าบ้านปอแดง 2) กลุ่มทอผ้าไหมบ้าน เหล่าเหนือ 3) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านร่องตูก หมู่ 5 4) กลุ่มสัมมาชีพชุมชนทอผ้าไหม หมู่ 1 บ้านกุดเพียงหอม 5) กลุ่มทอ ผ้าไหมบ้านห้วยอึ่ง

เครื่องมือที่ใช้การวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1. แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพื่อการเก็บข้อมูลเรื่องทุน ทรัพยากร วัฒนธรรมของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น นำไปใช้กับ ประธานกลุ่ม และช่างทอผ้า ในกลุ่มผู้ประกอบการ 2. แบบ ประเมินที่ใช้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ในการตรวจสอบผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบในโครงการ เพื่อนำมาพัฒนา ปรับปรุง ผลิตภัณฑ์ และ 3. กล้องบันทึกภาพ เพื่อบันทึกภาพของพื้นที่ กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม รวมทั้งผลิตภัณฑ์ ตลอดจน กระบวนการผลิต และลวดลายผ้าไหมมัดหมี่

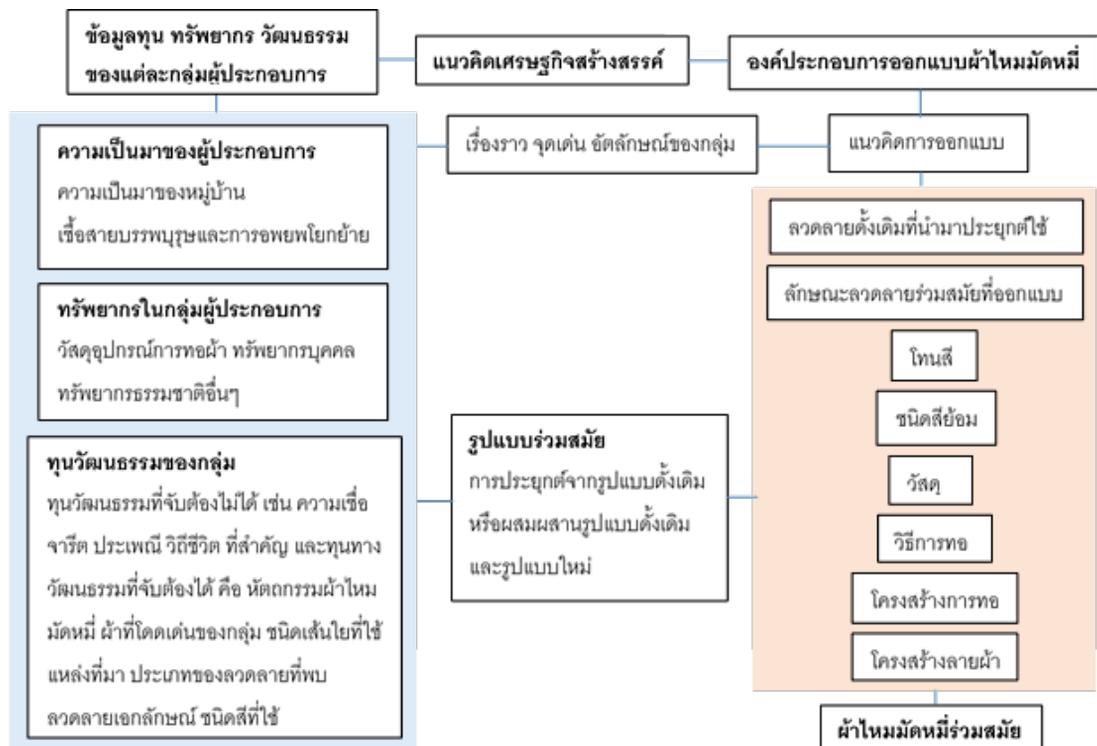
ขั้นตอนการทำวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลภาคเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. สัมภาษณ์ข้อมูลภาคสนาม เรื่องทุน ทรัพยากร วัฒนธรรมของของกลุ่มผู้ประกอบการชุมชน 5 กลุ่ม ในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น
3. เรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูล สร้างเป็นแนวคิดในการออกแบบของแต่ละกลุ่ม
4. ออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ ทำแบบร่างภาพสเก็ตช์กลุ่มละ 4 รูปแบบ
5. การสนทนากลุ่มกับผู้ประกอบการชุมชนเพื่อสอบถามความคิดเห็นของชุมชน นำแบบสเก็ตช์มาคัดเลือก ประเมินกับช่างทอผ้าถึงความสวยงามและความสามารถในการผลิตได้ที่เหมาะสมกลุ่มละ 2 รูปแบบ
6. นำลวดลายที่คัดเลือกได้ไปสร้างแบบกราฟลวดลายการมัดหมี่
7. ทอผ้าไหมมัดหมี่ต้นแบบโดยกลุ่มผู้ประกอบการชุมชนกลุ่มละ 2 ผืน จำนวนทั้งหมด 10 ผืน
8. จัดสิทธิบัตรลวดลายผ้าไหมมัดหมี่
9. ประเมินผลงานการออกแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ
10. อบรมถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้ผู้ประกอบการได้เรียนรู้วิถีคิด กระบวนการออกแบบลวดลายและ กระบวนการผลิต เป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนาลวดลายใหม่ด้วยตัวเองต่อไป
11. เผยแพร่ผลงานโดยการจัดนิทรรศการออนไลน์

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทุน ทรัพยากร วัฒนธรรม ต่อไปนี้ของแต่ละ กลุ่มผู้ประกอบการ 1. ความเป็นมาของกลุ่มผู้ประกอบการ ได้แก่ ความเป็นมาของหมู่บ้าน เชื้อสายบรรพบุรุษและ

การอพยพโยกย้าย 2. ข้อมูลทรัพยากรในกลุ่มผู้ประกอบการ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์การทอผ้า ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ 3. ทุณวัฒนธรรมของกลุ่ม ได้แก่ ทุณวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความเชื่อ จารีต ประเพณี วิถีชีวิตที่สำคัญ และทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ คือ หัตถกรรมผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าที่โดดเด่นของกลุ่ม ชนิดเส้นใยที่ใช้ แหล่งที่มา ประเภทของลวดลายที่พบ ลวดลายเอกลักษณ์ ชนิดสีที่ใช้ กลุ่มเป้าหมายที่จำหน่าย ช่องทางการจำหน่าย จากนั้นนำมาวิเคราะห์โดยคัดเลือกเรื่องราวจุดเด่นของกลุ่มที่สามารถนำมาแปลงเป็นลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ได้เป็นที่มาของแนวความคิดการออกแบบลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม นำลวดลายที่พบในกลุ่มมาประกอบการออกแบบ ใช้วัสดุและกรรมวิธีการผลิตที่มีอยู่เป็นพื้นฐานในกระบวนการผลิต โดยเป็นผ้าทอ 2 ตะกอ¹ ทอด้วยกี่พื้นบ้าน ขนาดฟืม² หน้ากว้าง 1 เมตร เบอร์ 45-50 โดยแต่ละกลุ่มได้ผลการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงกระบวนการวิเคราะห์การออกแบบ

1. กลุ่มวิสาหกิจทอผ้าบ้านปอแดง

1.1 ที่มาของแนวความคิด

ได้จากสัญลักษณ์ที่สำคัญของหมู่บ้าน คือต้นปอแดง ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่พบเห็นมากในหมู่บ้าน

1.2 ลายปอแดง

การออกแบบ ได้นำลักษณะของผลปอแดงที่มีรูปร่างวงรีที่รวมกันอยู่เป็นพวง มาถ่ายทอดเป็นลวดลายเป็นกลุ่มๆ สลับด้วยลายดอกของต้นปอแดงที่มีลักษณะเป็นดอกเล็กๆ มี 5 กลีบ ลักษณะลายดอกจัดวางคล้ายลายเต่า

¹ ตะกอ คือ ส่วนหนึ่งของเครื่องทอผ้าสำหรับแยกด้ายยืนให้ชั้นลงเพื่อให้ชิดกับด้ายพุ่ง ผ้า 2 ตะกาคือผ้าลายซัด

² ฟืม คือ เครื่องมือที่ใช้สำหรับทอผ้า ตัวฟืมทำจากไม้เนื้อแข็ง เป็นกรอบสี่เหลี่ยม มีพื้นที่เล็ก ๆ เรียงกันสำหรับใส่เส้นยืน

น้อยที่พบมากในการทอของชาวบ้าน ใช้สีแดงส้มจากสีของผลปอแดงสีเดียวเพื่อความโดดเด่นเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงบ้านปอแดง

การผลิต จำนวนลำที่คำนวณได้ 49 ลำ³ ทอ 2 ตะกอ ทอแบบหมี่ลวด⁴ ชนิดเส้นใยที่ใช้เป็นไหมจูล⁵ ทั้งเส้นยืนและพุ่ง ย้อมด้วยสีเคมีตราสิงห์โต เส้นยืนย้อมสีดำ มัดหมี่ 1 สี โอบสีขาว (สีเส้นไหม) ย้อมสีส้มแก่ เบอร์ 24 สอดเส้นทางกระรอก⁶ คั้น (4 เส้น คั้น 1 สอด) มีเส้นเคียนด้านข้างเพื่อเป็นเส้นสำหรับเล็งลายให้ตรงตอนทอ

ภาพที่ 2 แบบกราฟและผ้าลายปอแดง

1.3 ลายหมากปอแดง

การออกแบบ ได้นำลักษณะรูปร่างของผลปอแดงในลักษณะผ้าครึ่งเห็นเมล็ดด้านใน มาจัดเรียงลวดลาย สลับด้วยลายดอกปอแดงที่ประยุกต์จากลายเต้าน้อยที่พบมากในการทอของชาวบ้าน โดยดอกปอแดงมีลักษณะ 5 กลีบ ใช้สีแดงจากสีของผลปอแดงเป็นสีหลักโดยปรับโทนสีให้ดูทันสมัย ไม่สดมากเพื่อให้ใช้งานง่ายขึ้นเมื่อนำไปตัดเย็บแปรรูป เป็นเสื้อผ้าหรือผลิตภัณฑ์

การผลิต จำนวนลำที่คำนวณได้ 50 ลำ ทอ 2 ตะกอ เป็นหมี่ร้าย⁷ ชนิดเส้นใยที่ใช้เป็นไหมจูลทั้งเส้นยืน และพุ่ง ย้อมด้วยสีเคมีตราสิงห์โต เส้นยืนย้อมสีดำ มัดหมี่ 3 สี โดยโอบสีขาว (สีเส้นไหม) จากนั้นตามด้วยย้อมสีเหลือง แก่เบอร์ 16 มัดลายแล้วย้อมสีระกำทอง เบอร์ 20 มัดลายและย้อมสีสุดท้ายคือแดงเลือดหมูเบอร์ 15 มีเส้นเคียนด้านข้างเพื่อเป็นเส้นสำหรับเล็งลายให้ตรงตอนทอ

³ ลำ หรือ ลำหมี่ คือ กลุ่มเส้นไหมเส้นพุ่งที่ใช้เครื่องคั้นหมี่พันไปมาจัดแบ่งเป็นลำ จำนวนลำหมี่จะขึ้นอยู่กับลายหมี่

⁴ หมี่ลวด คือ เทคนิคการมัดหมี่ต่อเนื่องตลอดผืนผ้า โดยลักษณะการต่อลายเป็นแบบพลิกกลับ

⁵ ไหมจูล คือ เส้นไหมพันธุ์ลูกผสมจากต่างประเทศ รังสีขาว ทำการสาวไหมด้วยเครื่องจักรจากโรงงานไหมไทย จ.เพชรบูรณ์

⁶ เส้นหรือด้ายทางกระรอก คือ ไหมเส้นพุ่ง 2 เส้น สีต่างกัน นำมาตีเกลียวควบเข้าด้วยกันให้เป็นเส้นเดียว

⁷ หมี่ร้าย คือ เทคนิคมัดหมี่ที่สร้างลวดลายให้บรรจบกันต่อกันไปเรื่อยๆ เป็นลายต่อเนื่องไม่กลับหัวเมื่อต่อลาย

ภาพที่ 3 แบบกราฟและผ้าลายหมากปอแดง

2. กลุ่มทอผ้าไหมบ้านเหล่าเหนือ

2.1 ที่มาของแนวความคิด

ได้จากทรัพยากรธรรมชาติและทุนวัฒนธรรม ได้แก่ ภูระงำ ที่มีวิถีเวกนางงำตั้งอยู่บนเนินเขามีโรงอุโบสถที่มีผนังหินทรายทั้งหลังเป็นเอกลักษณ์

2.2 ลายภูระงำ

การออกแบบ ได้นำลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเนินเขาของภูระงำ เมื่อขึ้นไปบนภูระงำมองลงมาเห็นทิวทัศน์เส้นขอบฟ้าและพื้นที่ด้านล่าง มาถ่ายทอดเป็นทัศนียภาพลดหลั่นเนินเขาจากใหญ่ไปเล็ก ใช้โทนสีน้ำเงินไล่อ่อนแก่ตามภูมิทัศน์ที่เห็น แทรกด้วยลายโบราณลายดอกแก้วและลายที่ประยุกต์ลดทอนรายละเอียดจากลายดอกแก้ว

การผลิต จำนวนลำที่คำนวณได้ 47 ลำ ทอ 2 ตะกอ ทอแบบหมี่ลาวต ชนิดเส้นใยที่ใช้เป็น ไหมจุลไหมบ้าน⁸ ชนิดไหมน้อย⁹ แหล่งที่มาได้แก่ เลี้ยงเองและซื้อ เส้นยืนเป็นไหมจุลสีดำ เส้นพุ่งเป็นไหมบ้าน ย้อมด้วยสีเคมีตราสิงห์โต มัดหมี่ 3 สี มีการสลับสีในขั้นตอนการมัดหมี่ โดยชอบลายสามเหลี่ยมเป็นสีเทา ด้านในเป็นสีฟ้า การย้อมเริ่มจากย้อมสีเทาเบอร์ 39 มัดลายแล้วย้อมทับด้วยสีฟ้าเบอร์ 14 มัดลายและย้อมสีกรมท่าเบอร์ 23 ตามลำดับ มีเส้นเคียนด้านข้างเพื่อเป็นเส้นสำหรับเล็งลายให้ตรงตอนทอ

⁸ ไหมบ้าน คือ ไหมพันธุ์พื้นเมืองรังสีเหลืองที่เลี้ยงในชุมชนและสาวมือเอง

⁹ ไหมน้อย คือ เส้นไหมที่ได้จากเปลือกครั้งใหม่ขึ้นในหลังจากสาวเอาไหมเปลือกออกไปแล้ว

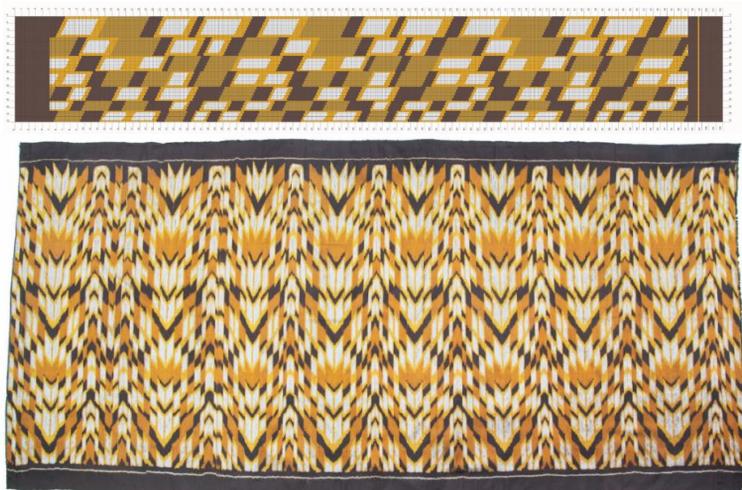

ภาพที่ 4 แบบกราฟและผ้าลายถูระงำ

2.3 ลายหินถูระงำ

การออกแบบ มีที่มาเหมือนลายที่ 3 คือได้นำลักษณะภูมิประเทศที่ประกอบด้วยพื้นที่หินพบเห็นทั่วไป เป็นแผ่นซ้อนกัน และลักษณะอุโบสถที่มีผนังหินทรายทั้งหลัง เห็นรูปร่างของหินที่ซ้อนกัน ที่มีทั้งขนาดใหญ่และเล็ก โดยสร้างลวดลายให้มีมิติที่น่าสนใจด้วยการไล่ขนาดและโทนสี ในโทนน้ำตาล-เหลืองของหินและดิน

การผลิต จำนวนลำที่คำนวณได้ 50 ลำ ทอ 2 ตะกอ เป็นหมี่ลวด ชนิดเส้นใยที่ใช้เป็นไหมจูล ไหมบ้าน ชนิดไหมน้อย แห่่งที่มาได้แก่ เลี้ยงเองและซื้อ เส้นยืนเป็นไหมจูลสีดำ เส้นพุ่งเป็นไหมบ้าน ย้อมสีเคมีตราสิงห์โต มัดหมี่ 3 สี มัดลายสีชิว ย้อมสีเหลืองแก่เบอร์ 16 มัดลายแล้วย้อมสีเหลืองกากีเบอร์ 60 มัดลายแล้วย้อมสีน้ำตาลแก่เบอร์ 28 ทับกันตามลำดับ มีเส้นเคียนด้านข้างเพื่อเป็นเส้นสำหรับเล็งลายให้ตรงตอนทอ

ภาพที่ 5 แบบกราฟและผ้าลายหินถูระงำ

3. กลุ่มทอผ้าไหมบ้านร่องตูก หมู่ 5

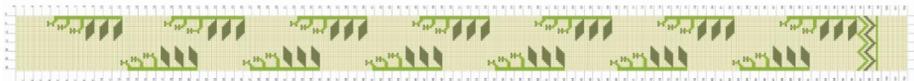
3.1 ที่มาของแนวความคิด

ได้จากความเป็นมาและทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ต้นกระดุกไก่ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่เคยพบในพื้นที่และเป็น
ที่มาของชื่อหมู่บ้าน แม้ปัจจุบันจะไม่พบเห็นแล้ว จึงนำมาออกแบบเพื่อนำเสนอเอกลักษณ์จากชื่อหมู่บ้าน และ
อีกแนวคิดจากทรัพยากรในหมู่บ้านที่มีการเลี้ยงโคขุนเป็นอาชีพสร้างรายได้กันมาก

3.2 ลายต้นกระดุกไก่ 1

การออกแบบ ได้นำลักษณะรูปร่างต้นกระดุกไก่ มาถ่ายทอดเป็นลายเส้นซึ่งมีจุดเด่นที่ส่วนดอกที่มี
ก้านโค้งและมีดอกเป็นตุ่มเรียงบนก้าน นำมาจัดเรียงในจังหวะสลับ ใช้โทนสีเขียวตามสีต้น พื้นสีเหลืองมีการไล่สีแก่ไป
อ่อนจากริมผ้าเข้ามาตรงกลาง เพื่อเพิ่มมิติให้ลวดลายไม่ทำให้เรียบเกินไป

การผลิต มีการปรับทิศของลายให้ทอได้ง่ายขึ้น จำนวนลำที่คำนวณได้ 31 ลำ ทอ 2 ตะกอ ทอแบบหมี
ลวด ชนิดเส้นใยที่ใช้เป็นไหมจูล เส้นยืนเป็นไหมจูลสีดำ เส้นพุ่งเป็นไหมจูลย้อมด้วยสีเคมีตราสิงห์โต มัดหมี่ 3 สี โดยย้อม
สีไพทอกระดิ่งจาเบอร์ 18 มัดลายแล้วย้อมสีขี้ม้าสเบอร์ 57 มัดลายแล้วล้างออก และย้อมสีครีมเบอร์ 49 มีเส้น
เคียนด้านข้างเพื่อเป็นเส้นสำหรับเล็งลายให้ตรงตอนทอ มีการทอลายต้นขึ้นเป็นลายกราฟิกลายเส้น

ภาพที่ 6 แบบกราฟและผ้าลายต้นกระดุกไก่

3.3 ลายวัวกินหญ้า

การออกแบบ ได้นำแนวคิดจากการเลี้ยงโคขุนที่พบมากในหมู่บ้าน โดยสร้างลวดลายรูปวัวหันหน้าตรง
อยู่ในคอกล้อมรอบด้วยสีเขียวเข้มข้าวหลามตัด ประกอบด้วยลวดลายสามเหลี่ยมเรียงตัวกันเสมือนทุ่งหญ้า ใช้สีพื้นเป็น
สีเขียวโทนมืดตัดกับลายวัวและคอกสีสว่าง เหลืองและส้ม

การผลิต มีการปรับทิศของลายให้ทอได้ง่ายขึ้น จำนวนลำที่คำนวณได้ 41 ลำ ทอ 2 ตะกอ ทอแบบ
หมีลวด ชนิดเส้นใยที่ใช้เป็นไหมจูล เส้นยืนเป็นไหมจูลสีดำ เส้นพุ่งเป็นไหมจูล ย้อมด้วยสีเคมีตราสิงห์โต มัดหมี่ 4 สี
เริ่มจากย้อมสีไพทอเบอร์ 36 มัดลายแล้วย้อมสีน้ำตาลทองแก่เบอร์ 35 มัดลายแล้วย้อมสีขี้ม้าสเบอร์ 57 มัดลาย

แล้วล้างสีออก แล้วย้อมสีเขียวแก่เบอร์ 53 ทอ 4 เส้นแล้วสอดเส้นคั่น 1 สอด มีเส้นเคียนด้านข้างเพื่อเป็นเส้นสำหรับ
เล็งลายให้ตรงตอนทอ มีการทอลายตีนขึ้นเป็นลายกราฟิกลายเส้น

ภาพที่ 7 แบบกราฟและผ้าลายวัวกินหญ้า

4. กลุ่มลั้มาชีพุมชนทอผ้าไหม หมู่ 1 บ้านกุดเพ็ชชอม

4.1 ที่มาของแนวความคิด

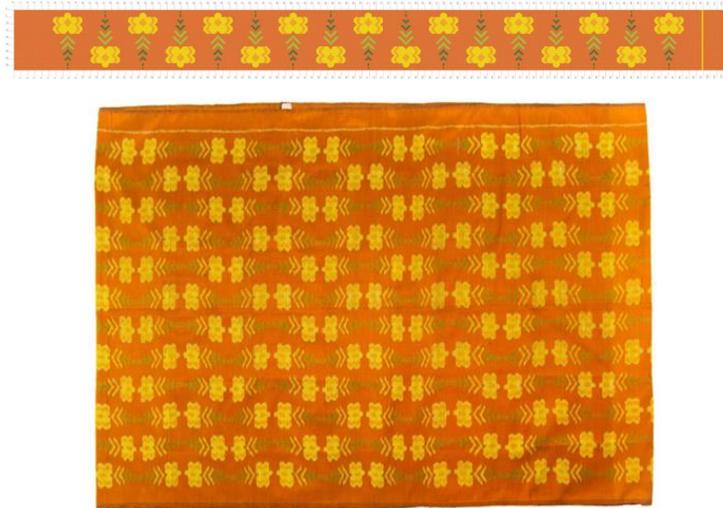
ได้จากดอกทองอุไร ซึ่งเป็นต้นไม้ที่พบมีการปลูกมากในหมู่บ้านในหลายหลังคาเรือน มักนิยมปลูกหน้าบ้าน ริมรั้ว มีความเชื่อว่าจะทำให้มีสิริมงคลตามชื่อดอก จึงนำมาออกแบบเพื่อนำเสนอเป็นเอกลักษณ์หมู่บ้าน และมีการนำเทคนิคการทอโบราณ ได้แก่ หมี่คั่น มาสอดแทรกในการออกแบบลายทอด้วย (แต่ไม่ได้รับการคัดเลือกมาทอต้นแบบ)

4.2 ลายทองอุไร 1

การออกแบบ ได้นำลักษณะดอกทองอุไร ในรูปด้านหน้าดอก ที่มีการเรียงตัวของดอก 3 ดอกติดกัน ประกอบกับส่วนก้านช่อดอกที่เป็นรูปเส้นแฉกจากใหญ่ไปเล็ก คล้ายรูปสามเหลี่ยม ใช้สีพื้นเป็นสีน้ำตาลทองแก่ คู่มือทออยู่ในโทนเหลือง-น้ำตาลทอง สอดคล้องกับชื่อดอกไม้ ดอกสีเหลืองอ่อนตามสีดอกจริง ซ้อนด้วยดอกสีเหลืองแก่ และก้านช่อดอกเป็นสีเขียวอ่อนและแก่ เพื่อให้ดูมีชีวิต

การผลิต จำนวนลำที่คำนวณได้ 43 ลำ ทอ 2 ตะกอ ทอหมี่ลวด ชนิดเส้นใยที่ใช้ เส้นยืนเป็นไหมจูลสีด้า เส้นพุ่งเป็นไหม DK¹⁰ ย้อมด้วยสีเคมีตราสิงห์โต มัดหมี่ 5 สี ย้อมสีเหลืองอ่อนเบอร์ 4 มัดลายแล้วย้อมสีเหลืองแก่ เบอร์ 16 มัดลายแล้วย้อมสีไฟดอกกระดังงาเบอร์ 18 มัดลายแล้วย้อมสีเขียวก้านมะลิเบอร์ 41 มัดลายแล้วล้างสีออก แล้วย้อมสีน้ำตาลทองแก่เบอร์ 35 สอดเส้นคั่น มีเส้นเคียนด้านข้างเพื่อเป็นเส้นสำหรับเล็งลายให้ตรงตอนทอ

¹⁰ ไหม DK คือ เส้นไหมชนิดหนึ่งที่ผลิตจากโรงงานจูลไหมไทย

ภาพที่ 8 แบบกราฟและผ้าลายทองอุไร 1

4.3 ลายทองอุไร 2

การออกแบบ ได้นำลักษณะดอกทองอุไรที่เรียงตัวเป็นช่อ ในมุมมองจากด้านบน มาถ่ายทอดลายกราฟิก ที่มีมิติด้วยการใช้สีเหลืองอ่อน เหลืองแก่ และเหลืองเข้ม เรียงกลุ่มลายในจังหวะซ้ำต่อเนื่องกันไป ใช้สีพื้นสีเขียวขี้ม้า แทนพุ่มใบ ให้ผ้าอยู่ในโทนสีใกล้เคียงกัน ดูนุ่มนวล

การผลิต จำนวนลำที่คำนวณได้ 49 ลำ ทอ 2 ตะกอ ทอหมี่ลวด เส้นใยที่ใช้ เส้นยืนเป็นไหมจูลสีดำ เส้นพุ่งเป็นไหม DK ย้อมด้วยสีเคมีตราสิงห์โต มัดหมี่ 4 สี ย้อมสีเหลืองอ่อนเบอร์ 4 มัดลายแล้วย้อมสีเหลืองแก่เบอร์ 16 มัดลายแล้วย้อมสีเหลืองเข้มเบอร์ 54 มัดลายแล้วล้างสีออกแล้วย้อมด้วยสีขี้ม้าเบอร์ 27 สอดเส้นคั่น

ภาพที่ 9 แบบกราฟและผ้าลายทองอุไร 2

5. กลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยอึ่ง

5.1 ที่มาของแนวความคิด

ได้จากลำห้วยในหมู่บ้านที่มีมาบรรจบกัน นำมาออกแบบเป็นลายเส้นสื่อความหมายถึงน้ำและการบรรจบกันเพื่อนำเสนอเป็นเอกลักษณ์หมู่บ้าน เนื่องจากกลุ่มยังไม่มีแบรนด์ของตนเอง มีการนำลายโบราณมาประยุกต์ได้แก่ ลายน้ำพองเครือ ลายใบไม้ มาสอดแทรกในการทอด้วย และใช้การย้อมสีธรรมชาติตามที่กลุ่มมีทักษะดั้งเดิม และเพิ่มทักษะการย้อมใหม่ด้วยคราม ซึ่งทางกลุ่มมีความต้องการการย้อมครามเนื่องจากสามารถปลูกต้นครามเป็นวัตถุดิบได้ง่าย และเริ่มปลูกบ้างแล้ว

5.2 ลายห้วยอึ่ง 1

การออกแบบ ได้ออกแบบลายเส้นสีขาวแทนลักษณะของลำห้วยที่มีมาบรรจบกัน จาก 2 ลำห้วยรวมกับอีก 1 ลำห้วย เป็น 3 ลำห้วยรวมกันตรงกลาง สลับจังหวะด้วยลายเส้นลักษณะใกล้เคียงกันขนาดเล็ก สามารถมองเป็นวงน้ำได้ ใช้สีพื้นเป็นสีครามสื่อถึงน้ำ และความตั้งใจของกลุ่มที่จะพัฒนาการย้อมใหม่ด้วยคราม

การผลิต จำนวนลำที่คำนวณได้ 45 ลำ ทอ 2 ตะกอ ทอหมี่ลวด ชนิดเส้นใยที่ใช้เป็นไหมจูล ย้อมด้วยสีธรรมชาติ เส้นยืนย้อมสีเทาจากมะเกลือ เส้นพุ่งย้อมสีครามจากต้นคราม มัดหมี่สีเดียว

ภาพที่ 10 แบบกราฟและผ้าลายห้วยอึ่ง 1

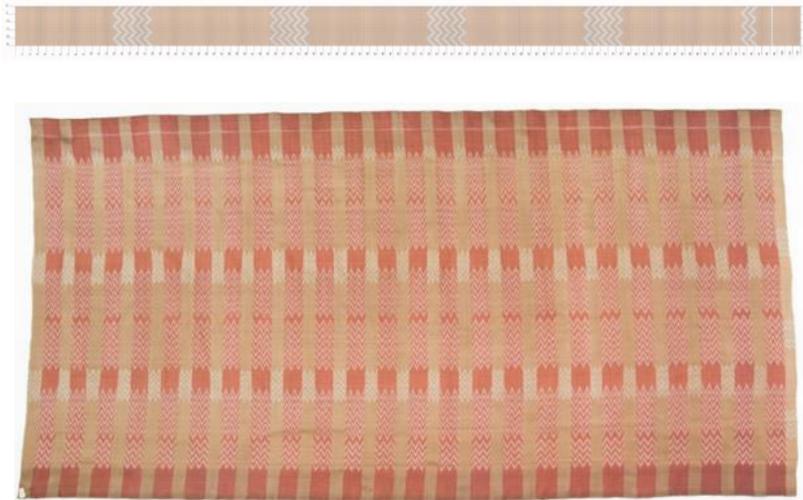
5.3 ลายห้วยอึ่ง 2

การออกแบบ ได้ออกแบบลายเส้นหยักสีขาวแทนลักษณะการไหลของน้ำ ซึ่งประยุกต์จากลายแม่แบบ ลายใบไม้ นำมาจัดวางด้วยจังหวะสลับกับลายหยักขนาดเล็ก สลับทิศทางของลาย และสลับสี เพื่อให้ดูมีมิติ และมีความเคลื่อนไหวมากขึ้น สีที่ใช้เป็นสีโทนธรรมชาติที่กลุ่มสามารถย้อมได้ ได้แก่ สีน้ำตาลส้ม สีชมพู คั่นด้วยเส้นสีเขียวและเหลือง

การผลิต มีการแยกเส้นพุ่งเป็น 2 ปอย¹¹ เนื่องจากมี 2 สีและ 2 ลายทอสลับกัน จำนวนลำที่คำนวณได้ ปอยที่ 1 มี 31 ลำ ปอยที่ 2 มี 25 ลำ ทอ 2 ตะกอ ชนิดเส้นใยที่ใช้เป็นไหมจูล ย้อมด้วยสีธรรมชาติ เส้นยืนย้อมสีเทา

¹¹ ปอยหมี่ คือ กลุ่มเส้นพุ่งที่ได้จากการคำนวณคั่นหมี่ซึ่งเป็นการนับจำนวนเส้นพุ่งตามลวดลายที่ได้ออกแบบไว้โดยใช้เครื่องคั่นหมี่หรือ โยงคั่นหมี่เพื่อเตรียมมัดลายและย้อมสี

จากมะเกลือ เป็นการมัดหมี่สีเดียวทั้ง 2 ปอย ปอยที่ 1 ย้อมสีชมพูจากฝาง ปอยที่ 2 ย้อมสีน้ำตาลส้มจากสะเดา มีเส้นเคียนด้านข้างเพื่อเป็นเส้นสำหรับเล็งลายให้ตรงตอนทอ

ภาพที่ 11 แบบกราฟและผ้าลายห้วยอิง 2

สรุปผลการวิจัย

จากการออกแบบผ้าไหมมัดหมี่ได้ใช้แนวทางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีการนำทุน ทรัพยากร วัฒนธรรม อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีภูมิปัญญาการทอผ้าไหมมัดหมี่สั่งสมจากบรรพบุรุษมายาวนาน มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบสร้างสรรค์ให้ได้ผ้ามัดหมี่ร่วมสมัย โดยสรุปดังตารางที่ 1 นำเสนอถึงกลุ่มผู้ประกอบการทั้ง 5 กลุ่ม เป้าหมาย ได้มีการนำทุน ทรัพยากร วัฒนธรรม อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น มาใช้ในการออกแบบผ้าไหมมัดหมี่ในองค์ประกอบต่างๆของการออกแบบผ้าไหมมัดหมี่ ได้แก่

1. แนวความคิดและแรงบันดาลใจในการออกแบบ ได้ใช้อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของแต่ละกลุ่มมาใช้ในการออกแบบ ส่วนมากจะได้แรงบันดาลใจจากพืชพรรณ ต้นไม้ต่างๆ ซึ่งมี 3 กลุ่มที่ใช้คือ กลุ่มวิสาหกิจทอผ้าบ้านปอแดง ใช้ต้นปอแดงซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้าน กลุ่มทอผ้าไหมบ้านร่องตุง หมู่ 5 ใช้ต้นกระดุกไก่ ซึ่งเคยปลูกมากในอดีต และกลุ่มสัมมาชีพชุมชนทอผ้าไหม หมู่ 1 บ้านกุดเพียงหอม ใช้ต้นทองอุไร ซึ่งปลูกมากในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงบันดาลใจจากลักษณะภูมิประเทศ 2 กลุ่ม คือกลุ่มทอผ้าไหมบ้านเหล่าเหนือ ใช้ลักษณะภูเขาของภูระงำ และกลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยอิง ใช้ลำห้วยที่ไหลบรรจบกันในหมู่บ้าน ส่วนที่เหลือมีการใช้แรงบันดาลใจจากวิถีชีวิตการประกอบอาชีพเลี้ยงโคขุน ของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านร่องตุง หมู่ 5 และลวดลายการก่อหินทรายจากงานสถาปัตยกรรมวัดวิเวก นางรำของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านเหล่าเหนือ

2. ลวดลายดั้งเดิม มีการนำลวดลายดั้งเดิมหรือลวดลายโบราณของอำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น มาผสมผสาน ประยุกต์ในการออกแบบเกือบทุกหมู่บ้าน ยกเว้นกลุ่มทอผ้าไหมบ้านร่องตุง หมู่ 5 ลวดลายดั้งเดิมที่กลุ่มต่างๆ นำมาใช้ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจทอผ้าบ้านปอแดงใช้ลายหมากจับ ลายดอกแก้ว ลายเต้าน้อย กลุ่มทอผ้าไหมบ้านเหล่าเหนือใช้ลายดอกแก้ว กลุ่มสัมมาชีพชุมชนทอผ้าไหม หมู่ 1 บ้านกุดเพียงหอมใช้ลายหมี่คั่น กลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยอิงใช้ลายน้าพองเครือ ลายใบไม้

3. ลักษณะลวดลายร่วมสมัยที่ออกแบบ ลวดลายที่ออกแบบเป็นการลดทอนรูปร่างของแรงบันดาลใจมาเป็นลายกราฟิกแบบเรียบง่าย แบบเรขาคณิต และแบบลายเส้น โดยมีการนำลายประยุกต์จากลายโบราณมาผสมผสานดังที่กล่าวไปข้างต้น เป็นการบูรณาการระหว่างลายดั้งเดิมและลายใหม่เข้าด้วยกัน

4. โทนสี ส่วนใหญ่ใช้โทนสีที่หลากหลาย มีทั้งโทนเข้ม โทนมืด และโทนสีอ่อน ซึ่งแตกต่างโทนดั้งเดิมที่เป็นโทนมีดสีเม็ดมะขาม และโทนสีที่สดตัดกันมากเกินไปที่มักพบเห็นการทอ เพื่อให้ได้รูปแบบผ้าร่วมสมัยเหมาะกับคนรุ่นใหม่ที่น่าไปแปรรูปร่างได้ง่ายขึ้นทั้งการแปรรูปเป็นเสื้อผ้าหรือผลิตภัณฑ์ต่างๆ อย่างไรก็ตามก็ผ้าของกลุ่มวิสาหกิจทอผ้าบ้านปอแดง มีการทดลองใช้โทนสีดั้งเดิมของสีเม็ดมะขามร่วมกับลวดลายกราฟิกสมัยใหม่ ได้รูปแบบใหม่อีกแบบหนึ่ง ส่วนโทนสีอ่อนที่เลือกใช้ ดังตัวอย่างผ้าลายต้นกระดุกไก่อของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านร่องคู หมู่ 5 เป็นสิ่งที่ไม่พบเห็นในการทอของกลุ่มเหล่านี้มากนัก แต่ได้ผลออกมาเป็นที่น่าสนใจ เป็นสิ่งใหม่ที่ชาวบ้านได้เรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีสีโทนธรรมชาติของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยอึ่งที่ใช้สีย้อมจากพืชพรรณธรรมชาติ

5. ชนิดสีย้อม ส่วนใหญ่ใช้สีย้อมเคมี ซึ่งมีขายทั่วไป ที่นิยมได้แก่ สีตราสิงห์โต มีหมู่บ้านเดียวที่ใช้สีย้อมจากธรรมชาติ ได้แก่ กลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยอึ่ง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ชาวตลิ่งชันจากรอบๆตัว และมีแนวคิดทดลองสีย้อมธรรมชาติอื่นๆ เช่น การย้อมคราม ซึ่งเป็นอีกภูมิปัญญาหนึ่งที่กลุ่มยังไม่เคยลองทำและมองเห็นคุณค่าที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

6. วัสดุ ส่วนใหญ่ใช้ไหมจากโรงงาน ที่เป็นที่ยอมรับได้แก่ ไหมจากโรงงานจุลไหมไทยที่เรียกว่า ไหมจุล ซึ่งเป็นโรงงานผลิตเส้นไหมขนาดใหญ่ มีกลุ่มสมาชิกชุมชนทอผ้าไหม หมู่ 1 บ้านกุดเพียงหอม ที่ใช้ไหมโรงงานอีกชนิดหนึ่งคือ ไหม DK และมีกลุ่มเดียวที่มีการใช้ไหมบ้าน คือไหมที่เลี้ยงเอง ได้แก่กลุ่มทอผ้าไหมบ้านเหล่าเหนือ ที่ยังมีการเลี้ยงไหมเองในกลุ่ม

7. วิธีการทอ ทุกกลุ่มใช้วิธีการทอแบบดั้งเดิม คือการทอแบบ 2 ตะกอ เป็นผ้าลายขัด ทอด้วยกี่พื้นบ้าน มี 2 กลุ่มคือ กลุ่มวิสาหกิจทอผ้าบ้านปอแดงและกลุ่มสมาชิกชุมชนทอผ้าไหม หมู่ 1 บ้านกุดเพียงหอม ใช้เทคนิคการสอดเส้นคั่น เป็นเทคนิคดั้งเดิมที่มีการสอดเส้นด้ายคั่นระหว่างทอลาย มักนิยมทอด้วยด้ายสีเดียวกับสีพื้นผ้า เพื่อให้มีความสวยงาม มีมิติ และลายขยายขึ้น โดยกลุ่มวิสาหกิจทอผ้าบ้านปอแดง ใช้ด้ายหางกระรอกคั่น คือด้ายที่มีการตีเกลียว 2 สีเข้าด้วยกัน ทำให้สวยงามมากขึ้น ส่วนกลุ่มสมาชิกชุมชนทอผ้าไหม หมู่ 1 บ้านกุดเพียงหอม มีการทดลองเปลี่ยนสีเส้นคั่น คือ สีเขียวเหมือนสีพื้น และสีส้มนัดกับสีพื้นทำให้ได้รูปแบบผ้าใหม่ที่โทนสีต่างกัน

8. โครงสร้างการทอ ทุกกลุ่มมีการทอโครงสร้างดั้งเดิมที่นิยมทอ ได้แก่ หมี่ลวดคือลายทอต่อเนื่องมีการต่อลายแบบพลิกกลับ และมี 1 กลุ่ม คือ กลุ่มวิสาหกิจทอผ้าบ้านปอแดง ที่มีการใช้การทอหมี่ร้าย คือลายต่อเนื่องไม่กลับหัวเมื่อต่อลาย ซึ่งเป็นเทคนิคดั้งเดิมที่มีกระบวนการทำยากกว่าหมี่ลวด ส่วนกลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยอึ่งมีการให้ทดลองโครงสร้างการทอแบบใหม่คือการมัดหมี่แยกลาย 2 ลายเป็น 2 ปอย และนำมาทอสลักัน

9. โครงสร้างลายผ้า ส่วนใหญ่ใช้โครงสร้างลายผ้าแบบสมัยใหม่คือ ไม่มีตีนขึ้น เป็นลายตลอดทั้งผืน มีบางกลุ่มที่มีลายเส้นเคียนหรือเส้นตรงเป็นตัวช่วยกำหนดการทอต่อลายมัดหมี่ให้ง่ายขึ้น มี 1 กลุ่ม คือกลุ่มทอผ้าไหมบ้านร่องคู หมู่ 5 ออกแบบลายให้มีตีนขึ้น เพื่อคงรูปแบบโครงสร้างลายผ้าแบบดั้งเดิมไว้แต่ลวดลายเป็นลายร่วมสมัยเป็นการผสมผสานอีกรูปแบบหนึ่ง

ตารางที่ 1 สรุปการนำทุน ทรัพยากร วัฒนธรรม อำเภอบ้านนา จังหวัดขอนแก่น มาใช้ในการออกแบบผ้ามัดหมี่

องค์ประกอบการออกแบบผ้าไหมมัดหมี่	กลุ่มวิสาหกิจทอผ้าบ้านปอแดง	กลุ่มทอผ้าไหมบ้านเหล่าเหนือ	กลุ่มทอผ้าไหมบ้านร่องตูก หมู่ 5	กลุ่มสัมมาชีพชุมชนทอผ้าไหม หมู่ 1 บ้านกุดเพียงหอม	กลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยอึ่ง
แนวความคิด/แรงบันดาลใจการออกแบบ	ต้นปอแดง	ภูระงำ วัตวิเวกนางรำ	ต้นกระดุกไก่ การเลี้ยงโคขุน	ดอกทองอุไร	ลำห้วย
ลวดลายดั้งเดิมที่นำมาประยุกต์ใช้	ลายหมากจับ ลายดอกแก้ว ลายเต้าน้อย	ลายดอกแก้ว	-	ลายหมี่คั่น	ลายน้ำพองเครือ ลายใบไม้
ลักษณะลวดลายร่วมสมัยที่ออกแบบ	กราฟิกเรียบง่าย ผสมลายประยุกต์จากลายโบราณ	กราฟิกเรขาคณิตผสม ลายประยุกต์จากลายโบราณ	กราฟิก เรียบง่าย	กราฟิกเรียบง่ายผสม ลายประยุกต์จากลายโบราณ	กราฟิกลายเส้นผสม ลายประยุกต์จากลายโบราณ
โทนสี	ดั้งเดิม/ ร่วมสมัย	ร่วมสมัย	ร่วมสมัย	ร่วมสมัย	ธรรมชาติ
ชนิดสีย้อม	เคมี	เคมี	เคมี	เคมี	ธรรมชาติ
วัสดุ	เส้นยืนไหมจูล เส้นพุ่งไหมจูล	เส้นยืนไหมจูล เส้นพุ่งไหมบ้าน	เส้นยืนไหมจูล เส้นพุ่งไหมจูล	เส้นยืนไหมจูล เส้นพุ่งไหม DK	เส้นยืนไหมจูล เส้นพุ่งไหมจูล
วิธีการทอ	ดั้งเดิม 2 ตะกอลวดเส้นทางกระรอกคั่น	ดั้งเดิม 2 ตะกอลวดเส้นทางกระรอกคั่น	ดั้งเดิม 2 ตะกอลวดเส้นทางกระรอกคั่น	ดั้งเดิม 2 ตะกอลวดเส้นทางกระรอกคั่น	ดั้งเดิม 2 ตะกอลวดเส้นทางกระรอกคั่น
โครงสร้างการทอ	หมี่ลาว หมี่ร้าย	หมี่ลาว	หมี่ลาว	หมี่ลาว	หมี่ลาว ทอสลับ 2 ปอย
โครงสร้างลายผ้า	ไม่มีตีนขึ้น	ไม่มีตีนขึ้น	มีตีนขึ้น	ไม่มีตีนขึ้น	ไม่มีตีนขึ้น

อภิปรายผล

การออกแบบผ้าไหมมัดหมี่ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งสถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (2555) ได้นิยามว่า “ระบบเศรษฐกิจที่นำแรงบันดาลใจ ความคิดสร้างสรรค์ องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและค่านิยมที่สั่งสมกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมาพัฒนาต่อยอด เป็นการสร้างความแปลกใหม่ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ” และตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่าเป็นการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเชื่อมโยงกับรากฐานทุนทางวัฒนธรรม งานวิจัยนี้จึงเป็นการนำภูมิปัญญาการทอผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิมในอำเภอบ้านนา จังหวัดขอนแก่น ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษ มาใช้ร่วมกับความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลายมัดหมี่ลายใหม่ที่มีที่มาของแนวคิดจากการศึกษาทุนทรัพยากรและวัฒนธรรมของแต่ละหมู่บ้าน จากผลการศึกษาได้คัดเลือกสิ่งที่น่าสนใจเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ 5 หมู่บ้าน ได้แก่ทรัพยากรธรรมชาติคือ ต้นไม้ ดอกไม้ และลักษณะภูมิประเทศ ที่พบในหมู่บ้านนั้นๆ สอดคล้องกับที่ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (2556) ได้แบ่งแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายมัดหมี่ ส่วนหนึ่งเป็นลวดลายเกี่ยวกับพืช และ ลายเกี่ยวกับธรรมชาติ นอกจากนี้ผลการออกแบบมีการผสมผสานทุนวัฒนธรรมด้านลวดลายโบราณ หรือลวดลายที่ประยุกต์จากลายดั้งเดิมด้วย ซึ่งผลการวิจัยการออกแบบนี้ สอดคล้องกับ กระบวนการหรือกิจกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ระบุปัจจัยหลัก 2 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยแรกคือทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) (Human

Capital) ทุนทางสังคม (Social Capital) และทุนทางวัฒนธรรม (Culture Capital) ปัจจัยที่สองคือทักษะการประยุกต์ (Adaptive Skills) (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2556) เนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบการชุมชนเป้าหมายเป็นกลุ่มที่อยู่ระดับกำลังพัฒนา จึงยังคงกรรมวิธีการทอผ้ามัดหมี่แบบดั้งเดิม มีการประยุกต์ในส่วนลวดลายและสีเป็นหลัก เพื่อไม่ให้มีความยากและซับซ้อนเกินไป การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและชุมชนในการทอผ้าต้นแบบและการถ่ายทอดความรู้เป็นการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการออกแบบผ้าไหมมัดหมี่ให้กับชุมชน ให้ชุมชนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ชุมชนกลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยหรือหน่วยงานพัฒนาผลิตภัณฑ์สามารถนำผลการศึกษาเรื่องทุนทรัพยากร วัฒนธรรมและผลการออกแบบของแต่ละหมู่บ้าน ต่อยอดพัฒนาการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบอื่นๆ ให้กับชุมชน เพื่อสร้างทั้งความเป็นเอกลักษณ์และความหลากหลายเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์เพิ่มทางเลือกให้กับผู้บริโภค สร้างรายได้เพิ่มให้กับชุมชน
2. จากการศึกษาและแนวทางการออกแบบสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาและแนวทางการออกแบบผ้าไหมให้กับผู้ประกอบการผ้าไหมมัดหมี่ในชุมชนอื่นๆ นักออกแบบ และหน่วยงานพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้ที่มาของแนวคิดการออกแบบ และคิดสร้างสรรค์ลวดลายผ้าได้ง่ายขึ้น บ่งบอกตัวตนและหลากหลายขึ้น ซึ่งสามารถนำไปใช้กับผู้ประกอบการผ้าหรือหัตถกรรมชุมชนอื่นๆ ทำให้เห็นคุณค่าของทุน ทรัพยากร วัฒนธรรมของตนเอง เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในผลิตภัณฑ์ของชุมชน และนำไปเป็นจุดขายของผลิตภัณฑ์ เพิ่มรายได้
3. การต่อยอดงานวิจัย สามารถพัฒนาออกแบบผ้ามัดหมี่ร่วมสมัยด้วยวิธีการอื่นๆ เช่น การใช้เส้นใยเทคนิคการทอเพิ่มเติม รวมไปถึงการแปรรูปเส้นผ้าเป็นผลิตภัณฑ์ใช้งานในชีวิตประจำวัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาชุมชน. (2558). *คู่มือดำเนินงาน ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP รายใหม่ ประจำปี 2558*. จาก <http://www.oic.go.th>
- กรมพัฒนาชุมชน. (2559). *แนวทางและหลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอดผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ.2559*. จาก <http://www.cdd.go.th/>
- กรมหม่อนไหม. (ม.ป.ป.). *ผ้าไหมมัดหมี่ชนบท*. จาก https://qsds.go.th/silkcotton/k_8.php
- พิริยะ ผลพิรุฬห์. (2556). เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาประเทศไทย .*วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์ สถาบันพัฒนาศาสตร์*, 7(1), 1-69.
- ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. (2556). *รายงานการวิจัยข้อมูลผ้าไทยเพื่อการจัดทำapplication ผ้าไทย: โครงการส่งเสริมการผลิตและการประยุกต์ใช้ผ้าไทยสำหรับผู้บริโภคยุคใหม่*. จาก <http://resource.tcdc.or.th/ebook/>
- สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2555). *อัตลักษณ์ไทย ทุนความคิด ทุนสร้างสรรค์*. ปทุมธานี: สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม.
- สำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์. (2561). *สภาหัตถกรรมโลกรับรองขอนแก่นเมืองหัตถกรรมโลกแห่งผ้าไหมมัดหมี่สร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน*. จาก http://nwnt.prd.go.th/CenterWeb/News/NewsDetail?NT01_NewsID=TNSOC6112040010028